



Datum: 16-10-1999

Pagina: 051

Rubriek:

Auteur: KEMPERS, B.

HoofdTrefwoord: Non fictie; Musea en galerieën; Kunst en Cultuur; Kunst; Taal- en Letterkunde

Soort artikel: Recensie

Organisatie: Boijmans van Beuningen

150 JAAR BOIJMANS VAN BEUNINGEN

Gebouwd op particulier initiatief

DOOR BRAM KEMPERS

Ter viering van het honderdvijftigjarig bestaan van het Rotterdamse Museum Boijmans van Beuningen verscheen een boek over het museum, maar vooral over degenen die voor de collectie hebben gezorgd: de maar liefst 1300 particulieren. Niet over allemaal, maar over de 'beeldbepalende' verzamelaars wier bezit in het museum terecht kwam.

Als er één culturele instelling is die het belang van particulier initiatief aantoonde dan is het wel Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. De naam zegt het al. Dit beroemde museum is genoemd naar zijn stichter, mr. F.J.O. Boijmans, die in 1849 zijn kunstverzameling per legaat overdroeg aan de stad Rotterdam. In 1958 is aan dit gemeentelijk museum de naam toegevoegd van 'grootkoopman' D.G. van Beuningen.

Deze 'havenbaron', een gangbare maar niet erg nauwkeurige benaming, begon voorzichtig met het kopen van Delfts blauw en Chinees porselein. In het begin van de twintigste eeuw verwierf hij schilderijen van de Fransman Fantin Latour en de meesters van de Haagse School. 'D.G.' trad toe tot de directie van de in Utrecht gevestigde Steenkolen Handelsvereniging en ging leiding geven aan diverse havenbedrijven in Rotterdam en omstreken. Hij besloot een deel van zijn fortuin te gebruiken voor de aankoop van oude meesters: Rembrandt, Hals, De Hoogh en Steen. Dankzij twee adviseurs ging het snel en goed: dr. D. Hannema, die in 1921 directeur van Museum Boijmans was geworden, en de kunsthandelaar Jacques Goudstikker. Zo breidde Van Beuningen zijn jachtterrein gestaag uit. Hij kocht ook niet-Nederlandse kunst en, een enkele keer, moderne kunst. Hij bouwde een imposante collectie op met werken van Titiaan, Watteau, Rubens, Sisley en Picasso. Tussen 1918 en 1940 ontpopte de succesvolle ondernemer zich als collectioneur van wereldformaat. Hij kon zich meten met de Amerikaanse tycoons, die net als hij hun namen verbonden zagen aan musea of zalen en vleugels in musea. Enkelen van hen hadden een oog op zijn verzameling, voordat zij in de veilige haven van het Rotterdamse museum haar bestemming vond.

Wat de kroon op zijn werk als verzamelaar had moeten worden, werd echter een omstreden zaak: de aankoop en gedeeltelijke doorverkoop van de collectie van Franz Koenigs, een getalenteerd zakenman die door zijn politieke gezindheid in 1940 in grote problemen kwam te verkeren. Daniël George van Beuningen verkocht een deel van de tekeningen aan een Duitser die belast was met de voorbereidingen van een Führermuseum in Linz. Deze zaak is nog steeds niet definitief opgelost. Een andere smet op Van Beuningens blazoens is zijn laatste grote aankoop, Het laatste avondmaal, evenals de Emmausgangers aangezien voor een Vermeer maar naar snel bleek ging het om een werk van Han van Meegeren. Na de oorlog werd onomstotelijk bewezen dat de Vermeers vervalsingen waren, wat Hannema noch Van Beuningen ooit openlijk heeft willen bevestigen.

H.A. van Wijnen, die een biografie over Van Beuningen voorbereidt en het aan hem gewijde hoofdstuk in 150 jaar Museum Boijmans Van Beuningen schreef, meldt hierover laconiek: 'Publiekelijk zou Van Beuningen nooit erkennen dat hij tenminste vijf maal een kat in de zak had gekocht. Naar buiten bleef hij altijd in zijn Vermeers geloven.' Tot het nieuwe materiaal dat Van Wijnen presenteert, behoort de doorhaling in zijn aankoopboek. Met kwade krassen heeft Van Beuningen de naam Vermeer bij Het laatste avondmaal doorgehaald.

Na de oorlog nam de 'schilderijenhonger' van Van Beuningen af, al waren er nog aanwinsten van niveau, waaronder werken van Saenredam, Rubens en Rembrandt. Drie jaar na zijn dood in 1955 kwamen de gemeente Rotterdam en de erven overeen de collectie te kopen voor een bedrag dat gelijkstond aan de te betalen successierechten. De toenmalige directeur Ebbinge Wubben wist deze transactie te bespoedigen door de naam van Van Beuningen toe te voegen aan die van Boijmans, wat het tevens mogelijk maakte zijn verzameling in het museum te integreren.

Met de collectie van de in 1957 overleden W. van der Vorm, een Rotterdamse zakenman die in het begin van de eeuw rijk was geworden door de handel in kolen, liep het anders. Toen zijn schilderijen in 1972 overgedragen werden aan het museum veranderde dit zijn naam niet in Museum Boijmans Van Beuningen Van der Vorm. In tegenstelling tot de collectie Van Beuningen werd de zijne wel als één afzonderlijk geheel geëxposeerd. Werken van C"zanne, Fantin Latour, Jongkind, Saenredam, Dou, Potter en Rembrandt werden ondergebracht in de Stichting Willem van der Vorm, die ook na de overdracht actief bleef als koper van kunst. In zijn hoofdstuk over Van der Vorm geeft J. Giltaij, die als conservator aan het museum is verbonden, op grond van bekende en nieuwe informatie een mooi beeld van de man en zijn collectie.

Boijmans, Van Beuningen en Van der Vorm zijn de grote protagonisten van het museum, maar het belang van particuliere verzamelaars blijkt evenzeer uit de portretten van de anderen aan wie hoofdstukken zijn gewijd, onder wie E. van Rijckevorsel, J.P. van der Schilden, F.W. Koenigs en H.J.E. van Beuningen. Joh. ter Molen - eveneens conservator, redacteur van dit boek en kortstondig voor de komst van de inmiddels enigszins omstreden Dercon interimdirecteur van het museum - neemt het laatste hoofdstuk voor zijn rekening. Met zijn echtgenote bracht H.J.E. van Beuningen een unieke collectie gebruiksvoorwerpen van aardewerk en steengoed bijeen die in 1990 aan het museum werd geschonken.

Aan de stukken over de twaalf beeldbepalende verzamelaars gaat een inleidend overzicht vooraf dat de geschiedenis van het museum beschrijft van 1849 tot 1999. Er is ook een indrukwekkende maar moeilijk leesbare lijst van schenkers - individuen, fondsen, bedrijven en instanties. In alfabetische volgorde prijken hier de namen van Karel Appel, Henri Deterding, Goudstikker, leden van de familie Van Stolk, Martin Visser en vele minder bekenden.

Dat het boek rijk geïllustreerd is en bijzonder informatief neemt niet weg dat het in analytisch opzicht teleurstelt. Beschouwingen over de relatie tussen particulier initiatief en overheidsbeleid ontbreken en de sociaal-historische context komt niet erg uit de verf. De tweedeling in een algemeen historisch overzicht van de instelling en de twaalf portretten van de verzamelaars is niet bijzonder elegant en maakt herhalingen onvermijdelijk. Over het algemeen maakt het boek een nauwkeurige indruk; vandaar dat ik verbaasd was te lezen dat een fraai zestiende-eeuws zilveren beeld uit de collectie Van Beuningen De evangelist Paulus tot onderwerp heeft. Controversiële onderwerpen worden weliswaar niet geheel uit de weg gegaan, maar deze jubileum uitgave van het museum is toch overwegend geschreven als success story. Terecht en tegelijk jammer. Graag had ik bijvoorbeeld wat meer gelezen over de levenswandel van iemand als Van Beuningen, die in zijn leven meer passies kende dan geld verdienen en het kopen van kunst.

Aan de ondertitel 'beeldbepalende verzamelaars' wordt alle recht gedaan door een indrukwekkende parade van illustraties. Natuurlijk zijn de vele hoogtepunten uit de collectie afgebeeld, maar ook foto's van feestelijke openingen, elegante en ernstige portretten,

afbeeldingen van gebouwen, ontwerpen voor nieuwbouw, een schildering in pen en penseel van de brand van het oude Schielandshuis in 1864, pagina's uit oude catalogi, maquettes. Die vertellen allemaal hun eigen verhaal. Op het omslag is Breugels De toren van Babel te zien zoals het oorspronkelijk hing in de villa Noorderheide bij Vierhouten waar Van Beuningen lange tijd woonde. Het aan hem gewijde hoofdstuk opent met een foto van de trotse verzamelaar uit de Paris Match van 1952, poserend voor zijn Breugel die toen met andere meesterwerken uit zijn verzameling te zien was in Parijs.

De biografieën van de twaalf auteurs van de artikelen zijn ook geïllustreerd, niet met hun portretten maar met foto's van mensen in het museum. Op een ervan staat een keurige dame wat onwennig te kijken naar een naakte vrouw die op de grond zit, terwijl twee andere bezoeksters aandachtig de moderne kunst aan de wand in ogenschouw nemen. Ook het bijzonder nuttige namenregister is met foto's verlicht en daar komen we weer een naakte vrouw tegen die oog in oog staat met een bezoeker. Zo geven de illustraties een treffend tijdsbeeld. De particulieren die het beeld bepaalden, zijn volop te zien te midden van de cultuurgoederen die dankzij hen deel uitmaken van de Collectie Nederland.



Info

150 JAAR MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN

Een reeks beeldbepalende verzamelaars

Onder redactie van Johan ter Molen

Uitgever NAI Uitgevers, 448 p., 450 illustraties in kleur en 196 in zwart wit, FL.55,-

Bezoekers in Museum Boijmans Van Beuningen

dick wolters

Foto

Credits

Copyright © 1999 Weekbladpers Tijdschriften (Onbekend)